

Szinyei Merse Pál.

— 1845—1920. —

Iria Radisics Elemér.

A háboru dus aratásának befejezése után is lankadatlanul vágja a rendeket sorainkban közömbös arcával a halál. Egyre-másra dőlnek ki azok, a kik a pusztítás tomboló özönében is az alkotó géniusz jegyében éltek le életüket és még csak vigaszunkra sem lehet, hogy az elmúlt idők szomorú hírhedségét engesztelő áldozatul nemrég egy Eötvös Loránd, most pedig egy Szinyei Merse Pál váltják meg fennmaradó munkásságuknak a halált is legyőző fényével és értékével.

Szinyei Merse Pál szép korban, hetvennégy éves korában halt meg s vele nemcsak művésztünk egyik mérföldjelző egyénisége, de egyuttal a régi magyar középosztálynak kihalófélben lévő törzsökös alakja szállt sírba.

A festéshez való tehetsége korán jelentkezett. Már mint gyermek a művészi pályára készült s apja, Sáros vármegye első alispánja, majd később főispánja, engedett fia szeszélyének — hogy egy nagynevű földbirtokoscsalád ivadéka festőnek menjen, ki vette volna azt akkoriban komolyan? — és tizenkilenc éves korában küldte az ifjút Műnkhenbe Piloty mesteriskolájába. Szinyei azonban nem találta meg az iskolában, a mit keresett. Fálun felnövekedett lelke a felvidék természeti szépségeiben gazdag, lankás tájaiban gyökerezett s józan, természetes esze nem akarta belátni, miért korlátozza palettájá-

nak szinskáláját néhány sablonos tónusra, a mikor a szabad természet csodaszép színekben tündöklő, festeni való részleteket kínál özönével.

Nem is hitt mesterének, öntudatosan, saját feje után indulva, önálló utra tért és igaza lett.

Az emberri nagyságnak egyik kritériuma, hogy munkásságában kifejezésre jussanak eszmék, műveiben testet öltsenek gondolatok, a melyek a széles rétegek lassu uttörésének szintetikus összeszűritéseképp a fejlődésnek egy-egy újabb mozzanatát jelzik. A Spanyolország művészetéből áramló kései fényhullámok energiája akkor már új rezgésre gerjesztette a rendkívül termékeny francia géniuszt. Szárnyaikat bontogatták azok az ifju tehetségek, mint például Manet, vagy Courbet, a kiknek nevéhez a festői irány megújodása fűződik s legfőbb érdeme Szinyeinek, hogy szinte függetlenül ezektől, saját belső világában is kialakította a művészi interpretációnak legujabb hajtását: az impresszionizmust, mi több, megvolt a bátorsága, hogy forradalmi meggyőződése mellett műveivel nyíltan is hitet tegyen. A mikor tehát képein számúzi az akkor divatos barna tónusokat, a mikor alakjait a romantícizmus diktálta üres merevség elkerülésével a maguk természetes egyszerűségében állítja elénk s a mikor a tájképben nem a színpadí mesterkélttség szimmetriáját keresi, de gyönyörködik a levegős távlatokban, a természetnek magát soha meg nem ismétlő, kimeríthetetlen, de mégis mindég egyéni formakincsében, tehetsége tudatosan avatja őt a modern festészet egyik uttörő bajnokává.

Német kor- és munkakársai között magyar lelkével épp oly idegenül érezte magát, mint

Munkácsy Düsseldorfban Knaus iskolájában. Egyetlen kivétel mégis Böcklin volt, a kinek misztikus lelke csodálatos erővel vonzotta Szinyeit s a nagy német festő és a fiatal magyar piktor életreszólo barátságot kötöttek egymással. Böcklin bizonyos fokig hatással volt Szinyei művészetére is, s ha például összevetjük a *Pacsirtát* Böcklin Flórájával, az előbbinek nagy gonddal és buja gazdagsággal megrajzolt pompás előtere feltétlenül a német mesterrel együtt bizalmas meghittségben töltött idők levegőjében készült.

Szinyeinek festői modora később mind egyszerűbbé vált. Az aprólékos technikát mindinkább a nagyvonalúsággal helyettesítette s képein a biztos kézzel vászonra vetett színfoltok olvadtak össze különböző meglepően frissen és üdén összhangzott harmóniába. Eleme és ereje a tájképfestészet volt, a hol a figurális résznek másodrendű, inkább dekoratív szerepet juttatott, s megmaradt mindvégig annak, a mi volt kezdetől fogva: szűkebb hazája lírai költőjének, a ki nagyot alkotni csak úgy tudott, ha művészetének gyökereit meghaló hűséggel és szeretettel a hazai rögbe eresztette be. Főbb képei, a Majális, a Pacsirta, a Hóolvadás, a Patak, a Pipacsok, a Parkban vagy az Őszi táj ma már a magyar nemzet közkincese. Mint a hogy a népdal száll szájról-szájra, akképp lettek e műveinek reprodukciói a magyar házaknak kedvelt diszei, a melyek ott lógnak ma már a legegyszerűbb háztartások falain is.

Szomorú fragikuma életének, hogy kortársai első dolgait nem vették észre, legjobb képe pedig, a Majális csufosan megbukott az 1873-iki

nyada, hogy csak 1894-ben, zempieni tivadar ösztökélésére vegye ismét komolyan kezébe az ecsetet. E husz év alatt nagyot fordult a világ. A francia mesterek kiküzdötték már az elismerést az új irányzatnak s a milléniumi kiállítás, majd az 1909-iki müncheni kiállítás világsikere után a magyar közönség is bűnbánó hódolattal fogadta a körébe visszatérő mestert. Színeyei ujult erővel fogott munkához, de sajnos, a tél-lenségben lepergett évek mulasztásai soha többé helyreépíthetők nem voltak.

Színeyeinek neve ma már ott él mindannyiunk agyában, a kiknek csak némi közünk van a művészetekhez. Mind a mellett munkásságának értékelése még nem teljes. Dicshimnusz, hódolóan elismerő cikk jelent meg már róla nem egy, de művészeti kritikuskra vár még a földadat, hogy a tárgyvilágos kritika szemszögén át bírálva munkásságát, végérvényesen megállapítsák a művészettörténetben őt megillető helyet.

Színeyi az elmúlt két évtizedben a főváros művészeti életének szeretett és ünnepelt alakja volt. Derült humora, lebilincselően jókedvű, megvesztegető, kedves egyéniségét állandó kör tisztelettel teljes hódolata övezte. Jó szive, nevének nimbusza sokaknak volt kényelmes lépcső az érvényesülésre.

Nem vetette meg életében az epikuri örömeket sem. Itt élt közöttünk, mégis legjobban akkor érezte magát, a mikor a nyári hónapokban fölmehetett minden kényelemmel berendezett jernyei udvarházába. A kommunizmus nagyon megviselte s mikor augusztusban végre távozhatott innen, elkeseredetten mondta: Engem ugyan Budapest soha sem lát többé!

Aligha gondolta akkor, hogy a sors oly hamar szaván fogja.